

# Twee nieuwe vissen uit de Nederlandse Noordzee

ARIE F. DE JONG, KEES MOELIKER & ERWIN J.O. KOMPANJE \*

**M**aandagochtend 23 januari 2006 was Klaas Post beroepshalve op de Visafslag te Urk. Tussen de vangsten van Urker vissers ontdekte Klaas een vis die hij herkende als een wrakbaars *Polyprion americanus* maar nietkende uit de Noordzee. Hij aarzelde niet en stelde de vis veilig voor de museumcollectie. Ruim een maand later was het weer raak. Van het Urker Zeevisserijbedrijf J. van den Berg en Zonen kreeg Klaas de melding dat er een 'langsnuitzeepaard' was gevangen ten noorden van de Waddeneilanden. Het bleek te gaan om een bandvis *Trachipterus arcticus*. Ook deze uitzonderlijke vangst werd niet verhandeld en bleef behouden voor het museum. Beide soorten zijn nieuw voor de Nederlandse fauna.

## Wrakbaars

Klaas Post herkende de stevige baarsachtige vis met een lange stekelige rugvin direct tussen de vangst van de UK 184. Het was een wrakbaars *Polyprion americanus* (Bloch & Schneider, 1801). Maar noch Klaas, noch alle andere vissersmannen die 23 januari 2006 op de Urker visafslag aanwezig waren, kenden deze soort uit de Noordzee. Post had eerder met dit bijltje gehakt: hij stelde de ongeveer 50 cm lange vis veilig, nam foto's en achterhaalde de exacte vangstgegevens. De wrakbaars bleek te zijn gevangen door de boomkotter UK 184 van Rederij Geertruida (schipper G. Koffeman) op 18 januari 2006 in de Noordzee ten oosten van de Bruine Bank op een diepte van 26-28 meter. De geografische coördinaten zijn 52° 45' noorderbreedte en 03° 24' oosterlengte. Deze locatie bevindt zich aan de rand van 'Het Gat', een tot 45 meter diepe, smalle sleuf ten oosten van de Bruine Bank in de Nederlandse sector van de Noordzee ter hoogte van de Hondsbossche Zeewering (Fig. 1). Klaas Post kent die locatie goed omdat boomkorvissers daar vaak Pleistocene zoogdierresten opvissen.

Op 31 januari 2006 bereikte de wrakbaars het museum in diepgevroren toestand (Fig. 2) en kreeg aanwinstnummer 06-013. Een week later werd de vis ontdooid (Fig. 3) en aan een nader onderzoek onderworpen (Fig. 4). De totale lengte bedraagt 53.1 cm, de zogenaamde 'standard length' (van kop tot de basis van de staartvin) is 47.2 cm en de koplengte is 15.5 cm. Het gewicht is (volgens opgave van de Visafslag Urk) drie kilo. In de maag troffen wij de resten van een pitvis (*Callionymus lyra* Linnaeus, 1758) aan. Uiteindelijk werd deze eerste Nederlandse wrakbaars in 70% alcohol geconserveerd en geregistreerd onder catalogusnummer NMR 9979-0001209. Ingewanden en maaginhoud gingen onder het zelfde nummer in andere potten.



FIGUUR 1  
VANGSTLOCATIES VAN  
DE WRAKBAARS NMR  
9979-0001209 (A)  
EN DE BANDVIS NMR  
9979-00001213 (B) IN  
DE NOORDZEE.  
A = 52° 45' N 3° 24' E;  
B = 54° 30' N 5° 38' E.  
[ILLUSTRATIE:  
JAAP VAN LEEUWEN]

De wrakbaars behoort tot de familie der zaagbaarzen (Serranidae) en is verwant aan de zeebaars *Dicentrarchus labrax* (Linnaeus, 1758). Het is een massieve roofvis met een grote kop en dito bek. Over het kieuwdeksel loopt een benige richel. Kenmerkend is de rugvin die deels uit harde (stekels) en deels uit zachte vinstralen bestaat. Ze bereiken een lengte van ruim twee meter en een gewicht van 100 kilo. Onze wrakbaars is een jong exemplaar van naar schatting drie jaar oud. Volwassen dieren zijn bodemvissen die leven op een rotsachtige bodem tot 600, mogelijk 1000 meter diepte. Duikers nemen ze regelmatig waar rond wrakken, waaraan ze hun naam danken. Jonge wrakbaarzen leven pelagisch in scholen. Hun voedsel bestaat uit weekdieren (inktvis), kreeftachtigen en vis.

Het verspreidingsgebied van de wrakbaars omvat alle kusten van de Atlantische Oceaan van de La Plata rivier in Zuid Amerika en van Kaap de Goede Hoop tot Newfoundland, IJsland en Noord-Noorwegen. Hij is ook bekend uit de Middellandse Zee, de westelijke Indische Oceaan en de wateren rond Nieuw Zeeland.

FIGUUR 2  
DE BEVROREN WRAK-  
BAARS ZALS HIJ IN HET  
NMR ARRIVEERDE.  
[FOTO: KEES MOELIKER]





FIGUUR 3  
DE VERS ONTDOOIDE  
WRAKBAARS *POLYPRION  
AMERICANUS* (NMR  
9979-0001209), DE  
EERSTE VONDST VOOR  
NEDERLAND.  
[FOTO: KEES MOELIKER]



In de kustwateren van Noordwest Europa is de wrakbaars zeldzaam (Fig. 5). In de collectie van het Naturhistoriska Riksmuseet in Stockholm (NRM) bevinden zich drie exemplaren die in 1992-1997 in het Skagerrak werden gevangen op een diepte van 150-200 meter. Uit een inventarisatie van de collectie van The Natural History Museum

in Londen (BMNH) blijkt de wrakbaars in de zuidelijke Noordzee zeer zeldzaam te zijn met slechts enkele vangsten langs de oostkust van Engeland. In 1933 werd er een buitengaats bij Newcastle (Tyne) gevangen, in 1967 een ten zuidoosten van Lowestoft (Suffolk) en uit het zeegebied ten (noord)oosten van de monding van de Humber (Humber side) zijn drie vangsten bekend (en bewaard) uit 1950, 1954 en 1973. De wrakbaars die het Natuurhistorisch Museum Rotterdam thans in haar collectie heeft, is de eerste uit het Nederlandse deel van de Noordzee.



### Bandvis

De bandvis *Trachipterus arcticus* (Brünnich, 1788) werd op 25 februari 2006 gevangen in de Noordzee ten noorden van Terschelling, op 54° 30' noorderbreedte en 5° 38' oosterlengte, door de UK 61 van schipper Jan Jurrie van den Berg. De vangstlocatie ligt nog net binnen de grenzen van het Nederlandse deel van de Noordzee, nabij de Duitse territoriale wateren (Fig. 1). Geen van de ervaren vissersmannen, waaronder Kobus Post die al 40 jaar op de Noordzee vist, had een dergelijk zeedier ooit gezien en men doopte het 'langsnuitzeepaard', vanwege de vreemde uitstulpbare bek (Fig. 6). Bij aankomst in Harlingen werd de ongeveer anderhalve meter lange en vijf kilo zware vangst door de Visafslag Insula ingevroren met als doel de bijzondere vis tentoon te stellen tijdens de visserijdagen (Anonymus, 2006). Zover is het echter niet gekomen. Klaas Post tipte het museum en er ging een officieel verzoek tot overdracht naar Zeevisserijbedrijf J. van den Berg en Zonen te Urk. Bij monde van directeur Cees van den Berg liet het bedrijf weten de 'vreemde vis' graag aan het NRM te willen overdragen. Zulks geschiedde. Via Klaas Post bereikte de diepgevroren bandvis het museum op 16 mei 2006. Enige dagen later werd aanwinstnummer 06-052 ontdooid, gemeten, van zijn ingewanden ontdaan en geconserveerd in 70% alcohol. De kwetsbare rugvin bleek beschadigd (Fig. 7). De totale lengte (van het puntje van de ingetrokken bek tot het uiteinde van de staartvin) bedraagt 148 cm. Gemeten tot de wortel van de staartvin is de lengte 136 cm. De diameter van het (opvallend grote) oog bedraagt 31 mm (Fig. 8). Inspectie van de ingewanden leerde dat de maag leeg was. Deze bijzondere aanwinst - de eerste Nederlandse bandvis - is geregistreerd onder catalogusnummer NMR 9979-00001213.



FIGUUR 4  
DE WRAKBAARS WORDT  
BESCHREVEN EN  
OPGEMETEN.  
[FOTO: ERWIN KOMPANJE]

FIGUUR 5  
VERSPREIDING EN  
VOORKOMEN VAN DE  
WRAKBAARS *POLYPRION  
AMERICANUS* IN  
EUROPESE WATEREN,  
NAAR WHEELER (1969).  
LICHTBLAUW = ONTBREEKT;  
DONKERBLAUW = REGULIER;  
MIDDENBLAUW = ZELDZAAM.  
[ILLUSTRATIE: JAAP VAN  
LEEUVEN]

FIGUUR 6  
BEMANNINGSLID VAN  
DE UK 61 MET HET  
'LANGSNUITZEEPAARD'  
DAT EEN BANDVIS BLEEK  
TE ZIJN.  
[FOTO: ZEEVISSERIJBEDRIJF  
J. VAN DEN BERG EN ZONEN]



FIGUUR 7  
DE VERS ONTDOOIDE  
BANDVIS *TRACHIPTERUS*  
*ARCTICUS* (NMR  
9979-00001213), DE  
EERSTE VONDST VOOR  
NEDERLAND.  
[FOTO: KEES MOELIKER]

De bandvis behoort tot de Allotriognathi, een groep bijzondere vissen waartoe ook de riemvis of haringkoning *Regalecus glesne* Ascanius, 1772 en de koningsvis *Lampris guttatus* (Brünnich, 1788) behoren. Het is een lange, lintvormige vis die een lengte van maximaal drie meter kan bereiken. Op een lengte van twee meter en een leeftijd van 12-14 jaar is de bandvis geslachtsrijp. Ons exemplaar is dus nog 'onvolwassen' en naar schatting 7-8 jaar oud. De soort wordt gekenmerkt door een kleine uitstulpbare bek, een zeer lange rugvin die over vrijwel de gehele lichaamslengte doorloopt en opvallend grote (aan het leven in de diepzee aangepaste) ogen. De staartvin is waaivormig. Het lichaam is zilverkleurig met enkele donkere vlekken aan beide zijden. Hoewel de maag van ons exemplaar leeg bleek te zijn - hetgeen ook altijd het geval is bij aangespoelde exemplaren - worden in magen van geviste bandvissen pelagische vissen en pijlinktvissen aangetroffen. Bandvissen leven mesopelagisch. Dat wil zeggen dat zij bewoners zijn van de open zee waar ze normaliter leven op een diepte tussen 300 en 700 meter. Uit de wateren rond IJsland zijn ze bekend van diepten tussen 64 en 640 meter. Ze worden sporadisch aan het zeeoppervlak waargenomen, waar ze dan op hun zij zwemmen. Of dit normaal gedrag is, weet men niet omdat over de leefwijze van de bandvis nauwelijks iets bekend is.

Het reguliere verspreidingsgebied van de bandvis omvat de noordoostelijke Atlantische oceaan van Marokko tot noord Noorwegen, IJsland en Groenland. Hij komt niet voor in de ondiepe Europese kustwateren, zoals de Ierse Zee, de zuidelijke Noordzee en de Oostzee (Fig. 9). Er spoelen soms bandvissen aan op Noord-Europese kusten die aan de open oceaan grenzen. Uit opgaven van het Zoölogisch Museum van de Universiteit van Kopenhagen (ZMUC) en het Naturhistoriska Riksmuseet te Stockholm (NRM) blijkt dat de dichtstbijzijnde locaties waar de bandvis met een zekere regelmaat aangetroffen wordt in het



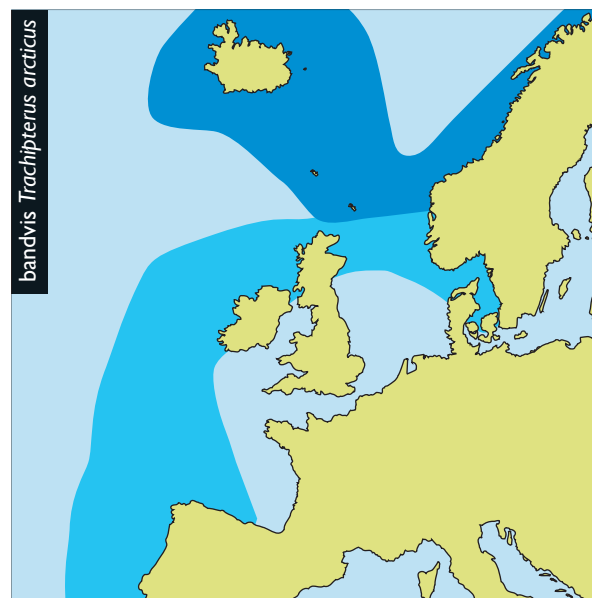
Skagerrak en Kattegat tussen Denemarken, Noorwegen en Zweden liggen. Deze locaties liggen ruim 500 km noordelijker dan de vindplaats van onze bandvis. Op gelijke breedtegraad als de vangstplaats van NMR 9979-00001213, maar dan aan de andere (westelijke) kant van de Noordzee (Fig. 1), is van de kust van Noord Yorkshire en Northumberland (tussen 54° en 56° N) een vijftal vondsten bekend: de oudste uit 1897 en de meest recente uit 1970. Deze Engelse bandvissen worden bewaard in de collectie van The Natural History Museum in Londen. De vondst van een bandvis in de relatief ondiepe Nederlandse kustwateren is hoe dan ook zeer bijzonder en de soort is, net als de wrakbaars, nieuw voor de Nederlandse fauna. []

### Dankwoord

De auteurs en het museum danken Klaas Post en de bemanning van UK 61 en 183 voor hun opmerkzaamheid en goede zorgen voor de betreffende vissen, en Zeevisserijbedrijf J. van den Berg en Zonen te Urk voor de schenking van de bandvis. Klaas Post schonk de wrakbaars en deed navraag naar de exacte vangstlocaties van beide aanwinsten.

### Literatuur

- Anonymus, 2006 - UK 61 Vangt Zeldzame "Bandvis" - Visserijnieuws.punt.nl 28 februari 2006  
Nijssen, H. & de Groot, S.J., 1987 - De Vissen van Nederland - Stichting Uitgeverij KNNV, Utrecht  
Quéro, J.-C., Porché, P. & Vayne, J.-J., 2003 - Guide des poissons de L'Atlantique Européen - Delachaux et Niestlé  
Wheeler, A., 1969 - The Fishes of the British Isles and North West Europe - Macmillan



FIGUUR 8  
DE KOP VAN DE BANDVIS  
MET HET OPVALLENDE  
GROTE OOG.  
[FOTO: KEES MOELIKER]

FIGUUR 9  
VERSPREIDING EN VOOR-  
KOMEN VAN DE BANDVIS  
*TRACHIPTERUS*  
*ARCTICUS* IN EUROPESE  
WATEREN, NAAR  
WHEELER (1969).  
LICHTBLAUW = ONT-  
BREEKT; DONKERBLAUW  
= REGULIER; MIDDEN-  
BLAUW = ZELDZAAM.  
[ILLUSTRATIE: JAAP VAN  
LEEUVEN]